

XII Теріологічна школа-семинар «Синантропія ссавців та фауна урбоекосистем»

Юлія Зізда, Альфред Дулицький, Оксана Приходько

XII Теріологічна школа-семинар «Синантропія ссавців та фауна урбоекосистем». — Зізда Ю., Дулицький А., Приходько О. — XII Теріологічну Школу-семинар «Синантропія ссавців та фауна урбоекосистем» (Луганськ) було присвячено пам'яті О. Кондратенка. На Школі зібралося близько 70 учасників із 17 закладів України та Білорусі. Школа включала 10 сесій, що тривали протягом п'яти днів. Головна увага приділялася: питання термінології, впливу інтродукції на дику теріофауну, ролі антропогенного фактору у функціонуванні популяцій ссавців у природних та порушених місцезнаходженнях тощо. Відбулося кілька традиційних сесій: інформаційний ярмарок, нові імена в теріології, екскурсія на біостанцію.

Ключові слова: ссавці, синантропія, урбанізація, теріологія, конференція.

Вступ

При проведенні попередніх семінарів Рада Школи всіляко уникала міських умов. З XII Теріологічною Школою-семинаром стало інакше через те, що тема урбоекосистем вимагала розміщення й роботи саме в місті. Організація виявилася досить складною за умови, що місто мало бути потужним науковим центром, який зміг би прийняти велику кількість учасників. XII школу-семинар було присвячено пам'яті О. Кондратенка, якого у його неповні 30 років знали колеги-теріологи усю Україну і який працював останні роки у Луганському національному педагогічному університеті¹. Власне цей університет і став базовою установою чергової Школи, яка відбулася тут з 25 по 29 листопада 2005 р.

У складі Оргкомітету були його друзі і колеги, з якими він плідно працював не один рік, у тому числі І. Загороднюк, О. Годлевська, М. Колесніков та когорта молодих дарувань зі створеного Олександром клубу Корсак, серед яких, насамперед, згадаємо О. Приходько, Л. Гергард, О. Резнік, Д. Максименко, С. Глотов, В. Клюєв. Школа відбулася за надзвичайно вагомому сприяння декана ЛНПУ В. Дреля та інформаційного центру Луганського педагогічного університету та громадській організації «Зелена Планета»².

Установча сесія. Офіційна назва XII Школи, як вказано на логотипі (див. праворуч), — «Синантропія ссавців та фауна урбоекосистем». Після вітальної сесії розглянуто такі проблеми — синантропія та урбанізація: питання термінології; огляд фауни великих міст України, вплив інтродукції тварин на стан дикої теріофауни; дика теріофауна Луганщини як об'єкт уваги санепідслужби. Надзвичайно важливою була доповідь Анатолія Волоха на тему «Вплив інтродукції тварин на стан теріофауни в Україні». Було узгоджено робочу програму школи, яка, окрім сесій за головною темою, включала такі традиційні розділи, як інформаційний ярмарок, нові імена в теріології, знайомство з місцями проведення стаціонарних польових досліджень.

*Логотип XII Міжнародної
Теріологічної школи-семинару
(автор — Ігор Загороднюк)*

¹ Нагадаємо, що весною 2001 року Олександр блискуче організував і провів VIII Теріологічну Школу «Ссавці відкритих просторів» на базі Луганського заповідника.

² «Зелену планету» представляли її душа, народна цілителька Наталія Зубицька та Віктор Сіренко, наш колега-зоолог, природоохоронець та еколог-експерт з групи Наталії Зубицької.

Місце проведення та робочі матеріали

Загалом план роботи Школи включав 10 сесій, що мали відбутися протягом п'яти днів. Засідання Школи відбувалися у великій конференц-залі ЛНПУ, круглі столи — у залі профілакторію ЛНПУ. Експерсії проведено в околицях біостанції «Ільєнко». Місце розташування учасників Школи — профілакторій та учбово-навчальна лабораторія «Готель», що знаходяться при університеті, а також студентський гуртожиток № 3. Робочі приміщення було обладнано необхідною демонстраційною технікою.

Кожен учасник семінару отримав папку з наступним змістом: 1) логотип Школи, наклейки з логотипом Школи, блокнот, ручка, олівець, гумка; 2) CD-диск із презентаціями учасників, новою природоохоронною літературою, сайтами школи та клубу Corsac, фотографіями з проведеної конференції і т. д.; 3) програма Школи, карта місцевості, де розташовано об'єкт проведеної експерсії, розклад руху потягів, список учасників, список заявлених публікацій у збірник праць Школи, 4) правила для авторів, 5) проект резолюції Школи; 6) матеріали до круглих столів, зокрема повідомлення І. Парнікози на тему: «Основні можливості науковців у практичній природоохороні» та проект звернення щодо вжиття негайних заходів із збереження біологічного різноманіття найцінніших об'єктів України, що стосуються круглого столу з питань охорони фауни (конвінер Володимир Тищенко). У додаток до папок кожен із учасників мав змогу отримати набір книжок — праць Школи і нову літературу, що стосується охорони природи.

Робота Школи

Перший день — Загальні питання. Робота Школи почалася з вітальної частини та загальних питань (перші дві сесії). Віктор Дрель відкрив вітальну частину, розповівши про Луганський університет. Ігор Загороднюк продовжив вітання, зробивши огляд теріологічних шкіл. Спонсори Школи-семінару, Віктор Сіренко та Наталія Зубицька, завершили першу сесію, розповівши про екологічні рухи: досвід «Зеленої планети». Друга сесія включала ряд доповідей, що стосувалися загальних питань: синантропії та урбанізації ссавців, їх інтродукції, дикої теріофауни у містах. Повідомлення колег завершилися загальною дискусією з приводу урбоекологічної термінології. Перший день було закінчено третьою сесією — «Зустріч через рік» — відбулися представлення делегацій та робочих груп Теріологічної школи, повідомлення колег про нові видання, останні конференції, заплановані акції. Вітання закінчено вшануванням пам'яті Олександра Кондратенко, який загинув за кілька місяців до початку конференції. Пропозицію голови Школи присвятити це зібрання О. Кондратенку та впорядкувати збірку його теріологічних праць було підтримано одностайно.

Другий день. Життя у трансформованому середовищі. Частину цього дня було присвячено обговоренню однієї з підтем XII Теріологічної Школи: Життя ссавців у трансформованому середовищі. Цього дня проведено дві сесії: «Фауна заповідних територій» (конвінер Сергій Жила, який розпочав сесію доповіддю про фауну заповідних територій Полісся), «Фауна під антропогенним пресом» (конвінер Альфред Дулицький). Третя сесія — два паралельних круглих столи: з питань охорони фауни та питань обліку ссавців (ведучі Володимир Тищенко та Ганна Зайцева, відповідно).

На сесіях розкрито теми: «Вплив антропогенних факторів на стан популяцій бабака у заповіднику Стрільцівський степ» (Євген Боровик); «Про роль антропогенних факторів у формуванні просторово-часової структури вільноживучої популяції зубрів» (Олександр Каштальян); «До вивчення фауни ссавців штучних лісів півдня Донецької області» (Дмитро Пилипенко і Богдан Мельниченко); «Вплив антропогенної ізоляції на теріокомплекси степу» (Михайло Русін); «Вплив антропогенних сукцесій боліт Придніпровського Полісся на мисливську теріофауну» (Андрій Сагайдак); «Зміщення трофічної ніші у трансформованих екосистемах» (Наталія Атамась); «Антропогенні пастки: фактори та масштаби втрати фауни» (Ігор Загороднюк); «Полювання та забруднення місцевості свинцем» (Віталій Ключев, Данило Максименко); «Елементи синантропізації поведінки вовка та його взаємовідносини зі здиχα-вілими собаками» (Марина Шквіря і Михайло Колесніков) тощо.

На круглих столах цього дня обговорено три теми: доповідь Івана Парнікози «Особливості застосування природоохоронного законодавства на практиці», що визвало жваву дискусію, «Питання щодо хохулі в Україні» (Свген Скоробогатов), а також «Проблеми обліку великих хижих ссавців» (Марина Шквиря).

Третій день. Явища синантропізації у різних групах. Проведено три сесії: «Особливості систематичних груп» (конвінер: Ігор Євстаф'єв), «Регіональні особливості фауни» (конвінер: Микола Товпинець), Круглий стіл Українського центру охорони кажанів — (конвінер: Лена Годлевська). Розглянуто доповіді щодо: сказу (Марія Гхазалі), антропогенної дії факторів на рукокрилих (Володимир Тищенко); про мінливість забарвлення хутра у вивірки в містах Закарпаття (Юлія Зізда); про землерийок Харківської області (Олександр Зоря), про ссавців, що є об'єктом полювання кішки в м. Ніжині (Павли Шешурак) тощо.

Четвертий день — Молодіжна сесія та екскурсія. Мета молодіжної сесії — знайомство учасників школи з працями молодих науковців (конвінер: Зоя Селюніна). Доповідали: Голенко Ганна (4 курс біофаку; Київ) — «Річна динаміка інтенсивності живлення кажана пізнього та зміни маси тіла особин під час гібернації в умовах неволі», Зайцев Андрій (магістерська праця; Луганськ) — «Сучасний стан дикої теріофауни Луганська та його околиць», Зізда Юлія (диплом бакалавра; Ужгород) — «Дрібні ссавці лісових екосистем Закарпаття», Кашкарьова Ганна (диплома робота; Мелітополь) — «Деякі особливості ембріонального розвитку асканійського шляхетного оленя», Скороход Оксана (стаття; Херсон) — «Полиморфізм окраски животних в антропогенних ландшафтах», Улюра Євгенія (магістерська праця; Донецьк) — «Результати інтродукції та екологія степного сурка на території Великоновоселківського району Донецької області» тощо. Учасники молодіжної сесії були відзначені призами від оргкомітету за двома номінаціями: «Краща дипломна робота» та «Краща наукова доповідь».

Екскурсія «Станичанські мандри». Того ж четвертого дня роботи, всі учасники виїхали до станиці Луганської, відвідали садибу та могилу Олександра Кондратенка. Далі учасники семінару поїхали на Станичанський рибгосп, де ознайомилися з місцевою фауною. Продовжився маршрут Піщаним лісництвом — територією найбільш цікавих теріологічних знахідок (колонії сліпушків, сліди різних звірів, місця літніх колоній нетопирів тощо), — і закінчився на біостанції «Ново-Ільєнко», де на всіх чекала робота — обговорення результатів Школи та прийняття резолюції, а далі — урочисте багаття. Увечері того ж дня всі повернулися до Луганська.

Окрім того, протягом усіх днів та у день від'їзду, коли робота всіх сесій була завершена, учасники школи-семінару мали змогу відвідати музеї Луганського університету — зоологічний, геологічний та археологічний.

Резолюція XII Школи-семінару

XII Теріологічна Школа-семінар, яку було присвячено темі «Синантропія ссавців та фауна урбоекосистем» і яка проходила у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка з 25 до 29 листопада 2005 р., зібрала 67 учасників і після обговорення актуальних питань щодо синантропної фауни і охорони ссавців ухвалила резолюцію, зміст якої (без констатуючої частини) наводиться нижче.

Учасники XII Теріологічної Школи-семінару зазначають що:

щодо виконання плану попередньої школи-семінару — протягом поточного року роботи школи виконано всі головні рішення попереднього семінару, у тому числі продовжено розвиток інформаційного сайту Школи і видано збірку праць XI школи-семінару, підтримано ідею розвитку заповідної території РГП «Гранітно-степове Побужжя»;

щодо актуалізації і розвитку теми поточної школи — на поточному семінарі заслухано 55 доповідей та проведено кілька тематичних круглих столів, які засвідчують пошук досліджень щодо синантропної фауни та явища синантропізації теріофауни;

щодо представлення повідомлень — заслугове визнання висока майстерність колег у підготовці мультимедійних презентацій (загалом їх було 30); разом з тим треба звернути увагу на необхідність організації постерних сесій; на наступні зібрання всім колегам, що не виступають з доповідями, рекомендується готувати постери: Оргкомітет наступної школи проведитиме конкурси молодіжних проектів виключно на основі презентацій та постерів;

щодо праць XII школи — збірку праць XII школи-семінару упорядкувати у вигляді чергового випуску «Праць Теріологічної школи» з назвою «Фауна під антропогенним пресом»; редактором обрати І. Загороднюка; упорядкування завершити до 1 грудня 2006 р.;

щодо нових видань — відійти від практики оренди видань інших установ (спеціальні випуски вісників університетів) і започаткувати видання «Теріологія в Україні» з двома випусками на рік у форматі Б5 та обсягом до 100 сторінок кожний; запропонувати сформувати редакцію у складі: головний редактор — проф. І. Ємельянов, науковий редактор — І. Загороднюк, відповідальний секретар — О. Годлевська;

щодо природоохоронних ініціатив — Теріологічна Школа підтримує ініціативу Київського еколого-культурного центру звернутися до Президента України та міністра екології про необхідність вжиття термінових заходів щодо охорони біорізноманіття таких цінних природних об'єктів, як Дунайські плавні, Гранітно-степове Побужжя, Караларський степ;

щодо діяльності Українського теріологічного товариства — звернутися до Ради товариства з пропозицією провести загальні збори УТТ на початку 2006 р. і поновити діяльність товариства на рівні загальноприйнятих з'їздів і конференцій раз на 2 або 3 роки;

щодо організації роботи XII Теріологічної школи — відмітити високий рівень підготовки XII школи-семінару і висловити подяку Раді Школи, клубу «Корсак» і керівництву Природничо-географічного факультету ЛНПУ за організацію робочих і побутових умов;

щодо підтримки ініціатив Школи — подякувати рухові «Зелена Планета» та особисто Наталії Зубицькій і Вікторові Сіренку за підтримку екологічних зібрань за участю професійних дослідників і наукової молоді, підтримку досліджень фауни України.

Закінчення

Під час обговорення головних тем Школи заслухано чимало яскравих і цікавих доповідей. Школа продемонструвала надзвичайно актуальність вивчення синантропної фауни та антропогенних змін дикої фауни і збагатила всіх учасників школи новими важливими знаннями. Актуалізовано важливі та нові для багатьох учасників теми, у тому числі: питання наукової термінології, проблеми впливу інтродуцентів, теми антропогенних пасток та резерватогенних сукцесій. Всі ці теми викликали жвавий інтерес і обговорення. Важливо підкреслити активну участь молоді і появу нових дослідників у тому числі в наукових центрах Мелітополя, Донецька, Сімферополя, Києва, Луганська та Ужгорода. Приємно відзначити появу постійно діючих дискусій на форумі Теріологічної школи, одна з яких — щодо теми наступної школи — вже скоро буде актуалізована Радою школи та колегами з Кам'янець-Подільського, від яких всі ми отримали запрошення на наступну зустріч.

Подяки

Від імені усіх учасників XII школи-семінару висловлюємо щирю подяку Оргкомітету, керівництву Природничо-географічного факультету, усьому колективу клубу «Корсак» за прекрасно організований семінар. Наша щира подяка Віктору Сіренку і Наталії Зубицькій за активне сприяння у організації робочих і побутових умов учасників семінару та виданні праць школи. Дякуємо І. Загороднюку за допомогу при написанні цього звіту.